

Návrh právní úpravy vzdělávání zemědělců na úseku odborné způsobilosti pro nakládání s přípravky na ochranu rostlin

Autor: Česká spol. rostlinolékařská, 2015.

Bezpečnost potravin a ochrana zájmů spotřebitele je nejen hlavním cílem a posláním agrárního sektoru, ale i předmětem pozornosti široké veřejnosti, nevládních organizací.

Nutno zdůraznit, že ochrana rostlin je významným faktorem v systému pěstování plodin, neboť nejen stabilizuje výnosy, snižuje podíl ruční práce, ale také omezuje vliv patogenních organismů, jejichž přímý vliv nebo jimi produkováné toxiny ohrožující kvalitu produkce, která je pro konzumenta riziková. Jednoznačně je třeba konstatovat, že používání chemických přípravků a prostředků k omezování výskytu škodlivých organismů, podobně jako léčiva v humánní či veterinární sféře, přináší svá rizika při nedodržování zásad stanovených k jejich používání. Tyto zásady a povinnosti jsou vždy vymezeny příslušnými právními předpisy, metodickými a technologickými postupy a závaznými pokyny a vždy jsou schvalované orgány státní správy. Součástí těchto opatření je i unijní nařízení (čl. 55 a čl. 31 nařízení Evropského parlamentu a Rady č.1107/2009), kterým je uložen požadavek, hospodařit podle zásad správné zemědělské praxe a bezpečně zacházet s přípravky na ochranu rostlin.

Do souboru opatření ke snižování negativních vlivů pesticidů na člověka, zvířata a složky životního prostředí byla od roku 2005 legislativní formou (zákon č. 326/2004 Sb. § 86) pro fyzické a právnické osoby, které při podnikatelské činnosti přípravky skladují, prodávají spotřebitelům, používají nebo přímo aplikují nebo poskytují poradenství, jímž se ovlivňuje používání přípravků, stanovena povinnost, že musí mít výkon těchto činností **zabezpečen odborně způsobilou fyzickou osobou**, která je u nich v zaměstnaneckém poměru nebo v jiném smluvním vztahu. Odborně způsobilá osoba odpovídá příslušné fyzické nebo právnické osobě za dodržování pravidel správné praxe v ochraně rostlin a bezpečného zacházení s přípravky, která omezují na nejnižší míru rizika jejich vedlejších nepříznivých účinků na zdraví lidí a zvířat a na životní prostředí. Současně každoročně zajistí proškolení osob, které budou přímo zacházet s přípravky o pravidlech bezpečného zacházení a před zahájením prací s každým přípravkem seznámí osoby, které s ním budou přímo zacházet, s vlastnostmi a účinky tohoto přípravku a se způsoby jeho správného a bezpečného použití.

Je zcela samozřejmé, že toto nové opatření nebylo provázeno jen souhlasem. Na stránkách denního i odborného tisku se projevovaly jednotlivé názory zemědělců nebo i organizací protestující proti zprůmyslným a byrokratizujícím podmínkám pro zemědělskou prvovýrobu. Vzdělávací proces byl realizován formou kurzů v rozsahu 40 hodin za aktivní účasti pracovníků Státní rostlinolékařské správy. V rámci kurzu byly prezentovány základní informace o principech správné odborné praxe v ochraně rostlin, zásadách bezpečného používání přípravků na ochranu rostlin, o metodách ochrany rostlin, o integrované ochraně rostlin a rozhodovacích procesech, dále o přípravcích na ochranu rostlin, jejich rozdělení podle účinných látek a biologické účinnosti, jak pracovat s návodem na použití a bezpečnostním listem, jak naplňovat povinnosti vedení evidence při používání přípravků, základní povinnosti při skladování přípravků, jak dodržovat zásady ochrany včel, zvěře a dalších suchozemských obratlovců, jak naplnit požadavky a opatření k ochraně vod a vodních zdrojů, informace k reziduíům pesticidů a o potravinové bezpečnosti, o povinnostech při nakládání s pesticidními odpady a o mechanizačních prostředcích využívaných k aplikaci přípravků. Kromě informací odborných byly poskytnuty rovněž nezbytné informace z oblasti zdravotně-bezpečnostní, které úzce souvisí s nakládáním přípravků a zahrnují: nebezpečnost chemických látek a přípravků, základní pojmy, rizikové práce, působení chemických látek na člověka, první pomoc, speciální

toxikologie, osobní ochranné pracovní prostředky pro práci s přípravky. Kurz byl vždy ukončen zkouškou před komisí tvořenou zástupci státní správy a hygienických orgánů. Osvědčení mělo platnost 5 let.

V praxi, i přes krátké období působení odborné způsobilosti, bylo znát zlepšení podmínek a omezení dříve se často vyskytujících nedostatků. Snížily se případy nahodilých poškození plodin, poškození sousedních porostů, minimalizovaly se úhyny včel v důsledku ošetřování přípravky na ochranu rostlin, byl i nastolen partnerský vztah mezi ošetřovatelem pozemků a majiteli a nájemci honiteb a v neposlední řadě měl tento režim pozitivní vliv na péči a údržbu mechanizačních prostředků pro ochranu rostlin, které společně s odbornou způsobilostí pro nakládání s přípravky byly jedním z aspektů sledovaných při „kontrolách podmíněnosti“ (Cross-Compliance).

Novelizací zákona č. 326/2004 Sb., v souvislosti s implementací směrnice 2009/128 (ES) byly do § 86 vloženy některé změny a úpravy, které však nejsou skutečnou úlevou pro zemědělce podrobně formulované ve vyhlášce č. 206/2012 Sb. Tato nová změna zákona zcela změnila dosavadní způsob odborné způsobilosti pro zacházení s přípravky na ochranu rostlin. Podle nové úpravy byla **od 1. 1. 2013** upravena odborná způsobilost do tří stupňů:

- 1. stupeň** musí povinně pouze absolvovat všichni manuální pracovníci (traktoristé, obsluhy postřikovačů, a pomocníci při práci v ochraně rostlin, skladníci apod.) kurz v délce 12 hodin;
- 2. stupeň** je povinný pro osoby, které řídí činnost v ochraně rostlin a vykonávají dohled nad držiteli osvědčení 1. stupně, musí absolvovat 15hodinový kurz u pověřené organizace a ukončený testem;
- 3. stupeň** je určen pro distributory a poradce a sestává se z testu a ústní zkoušky

Platnost všech osvědčení byla stanovena na dobu 5 let.

Současné zkušenosti získané při realizaci odborných kurzů organizovaných pro získání „Osvědčení odborné způsobilosti...“ jednoznačně ukazují, že stávající legislativa (zákon č. 326/2014 Sb. v pozdějším znění zákona č. 199/2012 Sb. a vyhláška č. 206/2012 Sb.) v porovnání se zákonem č. 326/2004 Sb. je liberálnějšího charakteru, neboť:

- **snížuje časový rozsah kurzů** - v současné době je kurz v maximální délce 15 hod, v minulosti 40 hod., přičemž není respektován stav nárůstu přípravků (za posledních 5 let se zvýšil počet přípravků o více než 47 %), nárůstu rezistentních populací chorob, škůdců a plevelů včetně nároků spojených s uplatňováním zásad integrované ochrany rostlin a ochrany vod včetně nových a rozsáhlejších požadavků z oblasti zdravotně-hygienické. Současně je třeba zdůraznit, že unijní předpis nestanovil žádné časové limity (viz různorodost časových rozsahů odborných kurzů v jednotlivých členských státech EU);

- **kurzem pro stupeň 1 je přesouvána odpovědnost z podnikatele na stát** - minulý předpis ukládal držiteli osvědčení odborné způsobilosti seznámit pracovníka, který provádí ošetření s přípravkem a jeho proškolení a seznámit s každým přípravkem před zahájením prací osobu, která s ním bude zacházet. Vzhledem k tomu, že kurz 1. stupně není ukončen žádným testem nebo pohovorem, nemůže být dokladem, že přítomní zvládli a pochopili přednášenou problematiku;

- **pro žadatele o 3. stupně se nevymezuje povinnost realizovat odborný kurz** - přičemž tato skupina svou činností by měla být pro zemědělskou prvovýrobu důležitým zdrojem informací.

Kromě těchto aspektů je třeba konstatovat, že stávající předpis (zákon č. 326/2004 Sb., § 86 v pozdějším znění; vyhláška č. 206/2012 Sb.) stanovil platnost osvědčení na 5leté období a na základě poznatků získaných v průběhu realizace kurzů, možno konstatovat že:

- **u účastníků kurzu 1. stupně je značná fluktuace** - pro tuto skupinu je 5leté období značně dlouhé, neřeší se možnost náhrady jiným pracovníkem v mimořádných situacích a délka kurzu je nadbytečně dlouhá;

- **stanovený časový limit pro účastníky kurzu 2. stupně není adekvátní** potřebám a požadavkům přednášené problematiky s ohledem i mimo jiné na jejich povinnost řídit osoby, které jsou držiteli „Osvědčení 1. stupně“;

- **vysoký počet subjektů pověřených školením odborné způsobilosti snižuje odbornou úroveň.** V zahraničí jsou školením pověřeny převážně orgány státní správy nebo odborné školy, např. v Maďarsku Komora rostlinolékařů, v Rakousku jsou to podle spolkových zemí Agrární komory a školy, v Německu Úřady ochrany rostlin, školy, zemědělský svaz;

- **stávající legislativní dokument nerozlišuje odbornou náplň mezi základním kurzem a doplňujícím školením.**

V návaznosti na uvedené skutečnosti je třeba upozornit, že v řadě zemí je zavedena povinná účast držitelů osvědčení odborné způsobilosti v mezidobí platnosti osvědčení na předem určených (v Maďarsku – Rostlinolékařská komora, Rakousko - příslušné Agrární komory spolkových zemí) **odborných školeních, seminářích** apod. týkající se problematiky s přípravky na ochranu rostlin s cílem udržovat kontinuitu odborných informací.

Závěrečná doporučení

Na základě uvedených skutečností a analýz se doporučuje:

a) Zpracovat časové limity pro jednotlivé stupně odborné způsobilosti:

- **stupeň 1 - kurz jednodenní s roční frekvencí,**
- **stupeň 2 - kurz dvoudenní s rozšířenými tématy hygieny a bezpečnosti práce s 3letou frekvencí.**

Každý kurz by měl být zakončen přezkoušením znalostí.

b) Zavést povinné absolvování odborného školení pro osoby aspirující na získání 3. stupně odborné způsobilosti se specifikací pro poradce a distributory s 5letou frekvencí.

c) Zavést v rámci standardního a středoškolského odborného vzdělávání pro žáky starší 18 let výuku v rozsahu a kvalitě odpovídajícím požadavkům 1. stupně odborné způsobilosti. Za osvědčení odborné způsobilosti považovat doklad o úspěšném absolvování příslušného učebního oboru/studia s vyznačením, že absolvent splnil požadavky kurzu 1. stupně.

d) V rámci udržování kontinuity znalostí a informací zavést pro držitele osvědčení 2. a 3. stupně v mezidobí platnosti osvědčení povinnou účast na seminářích, školeních či jiných odborných akcích předem vyhlášených MZe ČR.